

**INFORMATSIOON JA
DOKUMENTATSIOON**
Dublin Core'i metaandmeelemendid

Information and documentation
The Dublin Core metadata element set

EESTI STANDARDI EESSÕNA

Käesolev Eesti standard on rahvusvahelise standardi ISO 15836:2003 "*Information and documentation – The Dublin Core metadata element set*" ingliskeelse teksti tõlge eesti keelde.

Algteksti tõlkesse lisatud selgitavad märkused on eristatud fraasiga "Eesti standardi märkus". Standardi jaotises 3 "Terminid ja määratlused" on eesti terminile lisatud ka inglise termin. Jaotises 5 on elementide nimetused esitatud standardis ISO 15836:2003 toodud kujul, et kasutamisel tagada nende mõistetavus rahvusvaheliselt.

Eesti standardi lisas NC on esitatud näiteid *Dublin Core*'i metaandmeelementide kasutamisest eri vormingutes (XML, HTML).

Eesti standardi kavandi koostas standardimise tehnilise komitee EVS/TK 22 "Informatsioon ja dokumentatsioon" töörühm. Projekti juht – Eesti Rahvusraamatukogu.

Elektrooniliste dokumentide levikuga avatud andmesidevõrgus on kaasnenum vajadus vastavate otsimeetodite ja -teenuste järele. Internet on muutunud arvestatavaks infokanaliks, tuues samas kaasa mitmeid probleeme infootsingul. Elektrooniliste inforessursside struktureeritud kirjeandmete ehk metaandmete abil on võimalik infootsingu tulemusi oluliselt parendada. Metaandmeid saab rakendada ka otsingu tulemuste esitamiseks.

Dublin Core on inforessursile lisatud metaandmeelementide loetelu valdkondadevaheliseks elektroonilise informatsiooni kirjeldamiseks, mis toetab infootsingut avatud andmesidevõrkudes.

Selle standardi eesmärk on loetleda ja määratleda *Dublin Core*'i metaandmeelementid. Täpsemad juhised nende rakendamise, kasutamise ja laiendamise kohta esitatakse käesoleva standardi rakenduslisas, mille koostamist on alustatud.

Standardi kavandi on heaks kiitnud standardimise tehniline komitee EVS/TK 22 "Informatsioon ja dokumentatsioon".

Rahvusvaheline standard ISO 15836:2003 on üle võetud Eesti standardiks EVS-ISO 15836:2004, mis on kinnitatud Standardikeskuse 21.06.2004. a käskkirjaga nr 48.

This standard contains an Estonian translation of the English version of the International Standard ISO 15836:2003 "*Information and documentation – The Dublin Core metadata element set*".

The Estonian explanatory notes are distinguished in this text with a phrase "Eesti standardi märkus". The added national informative Annex NC includes examples for application of the metadata elements in such environments as HTML and XML.

The International Standard ISO 15836:2003 has the status of an Estonian National Standard.

EESSÕNA ISO 15836:2003

ISO (Rahvusvaheline Standardiorganisatsioon) on ülemaailmne riikide standardiorganisatsioonide (ISO liikmete) liit. Rahvusvahelised standardid koostatakse tavaliselt ISO tehnilistes komiteedes. Igal ISO liikmel, keda huvitab tehnilise komitee töövaldkond, on õigus olla esindatud selles komitees. Standardite koostamisest võtavad osa ka valitsustevahelised ja valitsusvälised rahvusvahelised organisatsioonid – ISO koostööpartnerid. Kõigis elektrotehnika standardimise küsimustes teeb ISO tihedat koostööd Rahvusvahelise Elektrotehnikakomisjoniga (IEC).

Rahvusvahelised standardid kavandatakse vastavalt ISO/IEC direktiivide 2. osas toodud reeglitele.

Tehniliste komiteede põhiülesanne on rahvusvaheliste standardite koostamine. Tehnilistes komiteedes heaks kiidetud rahvusvaheliste standardite kavandid esitatakse ISO täisliikmetele hääletamiseks. Rahvusvahelise standardina avaldamiseks peab kavand saama vähemalt 75 % hääletanud liikmete heakskiidu.

Mõned selle rahvusvahelise standardi elemendid võivad olla patendiõiguse objektiks. ISO ei ole kohustatud mingeid patendiõigusi välja selgitama.

Rahvusvahelise standardi ISO 15836 (USA standardina ANSI/NISO Z39.85-2001) valmistas ette *National Information Standards Organization* ja selle kiitis heaks tehnilise komitee ISO/TC 46 *Information and documentation* alamkomitee SC 4 *Technical interoperability*.

Heakskiitmine toimus kiire eriprotseduuri ("fast-track procedure") alusel samal ajal liikmesriikide hääletusega.

SISSEJUHATUS ISO 15836:2003

Dublin Core Metadata Initiative (DCMI) alustas tegutsemist 1995. aastal Dublinis (USA, Ohio) toimunud seminariga, mis tõi kokku raamatukoguhoidjad, digitaalraamatukogu arendajad, sisutarnijad ja tekstimärgistuse asjatundjad eesmärgiga täiustada inforessursside leidmist käsitlevaid standardeid. Algne *Dublin Core* oli väike hulk deskriptoreid, mis äratas kiirelt ülemaailmset huvi mitmesugustes infotarnijates humanitaar- ja loodusteaduste alal, hariduses, äri- ja avalikus sektoris.

Pärast esimese seminari toimumist on huvi lihtsate, igapäevaste mõistetavate inforessursikirjelduste vastu pidevalt kasvanud. Võimalus väikeste kuludega suurendada mingi kogu inforessursside nähtavust läbi eri sektorite ja ainevaldkondade on väga huviäratav. Teenuste puhul, mis vajavad semantikaküllaseid kirjeldusi, jätkatakse nende rakendamist. Kuid üldarusaadavat, ühtset, interdistsiplinaarset kirjeldust kasutades on võimalik hõlbustada erialadevahelist infootsingut. Digitaalturist on siinkohal igati sobiv kujund. Internetis surfijatel, kes otsivad infot neile võõralt erialalt, on võimalik kasutada *Dublin Core*'i kitsendatud sõnavara, et

saada mõistetavas keeles üldjuhiseid. Täielikuks juurdepääsuks mingile kultuurile ja selle teenustele on siiski vajalik kohaliku sõnavara ning keskkonna tundmine. Samas võib *Dublin Core*'i abil kirjutatud lihtsate faktide kogum juhtida digitaalturisti tähelepanu teise valdkonna infoportaalile, mis muidu oleks jäänud märkamata.

Huvi valdkondadevahelise infootsingu vastu tõi kaasa järgnenud DCMI seminaridest osavõtjate arvu märgatava kasvu. Nende jõupingutuste tulemuseks on käesolev 15 deskriptorist koosnev *Dublin Core*'i metaandmeelementide loetelu, mis põhineb interdistsiplinaarsel ja rahvusvahelisel konsensusel. *Dublin Core* on tõlgitud rohkem kui 20 keelde, seda on tunnustanud CEN/ISSS (Euroopa Standardikomitee / Infoühiskonna Standardimissüsteem) ja see on sätestatud kahes Internet RFC (*Requests for Comments*) dokumendis. *Dublin Core*'i tunnustatakse ametlikult ka WWW Consortium'i ja ISO 23950 raames, *Dublin Core*'i metaandmeelementid on kehtestatud USA standardina (ANSI/NISO Z39.85). *Dublin Core*'i on heaks kiitnud vähemalt seitsme riigi valitsused eesmärgiga edendada ametliku informatsiooni elektroonilist vahendamist. Selle on kasutusele võtnud ka mitmed ülemaailmsed organisatsioonid, nt Maailma Tervishoiuorganisatsioon (WHO). *Dublin Core*'i põhjal on loodud eri rakendusi mitmes valdkonnas (raamatukogundus, arhiivindus, haridus, avalik haldus).

Dublin Core'i eesmärgiks ei ole asendada teisi metaandmestandardeid. Pigem on see mõeldud kooskasutuseks teistsuguse semantikaga metaandmestandarditega, sageli ühes ja samas inforessursikirjelduses. Ootuspäraselt peaksid inforessursikirjeldused sisaldama nii lihtsaid kui ka keerukaid metaandmeelemente, mis on määratletud eri standardites. Näiteid metaandmete kombineerimisest ja *Dublin Core*'i kodeerimisest HTMLis sisaldab RFC 2731 [RFC2731].

Dublin Core'i lihtsus võib olla nii selle tugev kui ka nõrk külg. Lihtsus vähendab metaandmete loomisega seotud kulutusi ning soodustab koostalitlusvõimet. Teisest küljest ei võimalda aga lihtsus sellist semantilist ega funktsionaalset mitmekülsust, mida toetavad keerukad metaandmesüsteemid. Selle tagajärjel maksab *Dublin Core* laiemal kasutatavuse eest lõivu mitmekülsusele. *Dublin Core*'i ülesehitus leevendab seda vajakajäämist, võimaldades kombineerida *Dublin Core*'iga mahukamaid metaandmesüsteeme. Samuti saab mahukamaid süsteeme ekspordiks või süsteemidevaheliseks otsinguks *Dublin Core*'i teisendada. Teistpidi lähenedes saab aga lihtsaid *Dublin Core*'i kirjeid kasutada alusena keerukamate kirjelduste koostamisel.

INFORMATSIOON JA DOKUMENTATSIOON

Dublin Core'i metaandmeelemendid

Information and documentation

The Dublin Core metadata element set

Tõlgendamise erimeelsuste korral on kehtiv ingliskeelne tekst	In case of interpretation disputes the English text applies
---	---

1 KÄSITLUSALA JA OTSTARVE

Dublin Core on metaandmeelementide loetelu valdkondadevaheliseks inforessursside kirjeldamiseks. Inforessursina käsitletakse siinses kontekstis ükskõik mida, millel on identiteet. *Dublin Core*'i rakendustes on inforessurssiks tavaliselt digitaaldokument.

Käesolev standard käsitleb elementide kogumit üksnes üldiselt. Tavaliselt kasutatakse neid mingi kindla projekti või rakenduse kontekstis.

Valdkondliku või kohaliku iseloomuga nõuetest ning põhimõtetest võib tuleneda täiendavaid piiranguid, reegleid ja tõlgendusi. Käesoleva standardi eesmärgiks ei ole määratleda täpseid kriteeriume *Dublin Core*'i elementide kasutamiseks kindlates projektides või rakendustes.

See standard asendab dokumendi Internet RFC 2413, mis oli *Dublin Core*'i esimene avaldatud versioon.

2 VIIDATUD DOKUMENDID

[DCT] DCMI Type Vocabulary. DCMI Recommendation, 11 July 2000

<http://dublincore.org/documents/dcmi-type-vocabulary/>

[ISO3166] ISO 3166 – Codes for the representation of names of countries and their subdivisions¹

<http://www.iso.ch/iso/en/prods-services/iso3166ma/02iso-3166-code-lists/index.html>

[ISO639] ISO 639-2 – Codes for the representation of names of languages – Part 2: Alpha-3 code

(ISO 639-2: 1998). <http://www.loc.gov/standards/iso639-2/langhome.html>

[MIME] Internet Media Types

<http://www.isi.edu/in-notes/iana/assignments/media-types/media-types>

¹ Avaldatud ka eesti keeles.

[RFC3066] Tags for the identification of Languages, Internet RFC 3066
<http://www.ietf.org/rfc/rfc3066.txt>

[RFC2396] Uniform Resource Identifiers (URI): Generic Syntax, Internet RFC 2396
<http://www.ietf.org/rfc/rfc2396.txt>

[RFC2413] Dublin Core Metadata for Resource Discovery, Internet RFC 2413
<http://www.ietf.org/rfc/rfc2413.txt>

[RFC2731] Encoding Dublin Core Metadata in HTML. Internet RFC 2731
<http://www.ietf.org/rfc/rfc2731.txt>

[TGN] Getty Thesaurus of Geographic Names
<http://www.getty.edu/research/tools/vocabulary/tgn/index.html>

[W3CDTF] Date and Time Formats, W3C Note
<http://www.w3.org/TR/NOTE-datetime>

[XML] Extensible Markup Language
<http://www.w3.org/TR/REC-xml>

EVS 8:2000 Infotehnoloogia reeglid eesti keele ja kultuuri keskkonnas

3 MÄÄRATLUSED

DCMI – Dublin Core Metadata Initiative: *Dublin Core*’i haldav organisatsioon

inforessurss (information resource): ükskõik mis, millel on identiteet

inforessursi elutsükel, inforessursi elukäik (lifecycle of an information resource): sündmuste jada, mis tähistab inforessursi arengut ja kasutamist. Näiteks: idee sünd, kavandi koostamine, artikli toimetamine ja täiendamine, raamatu avaldamine, raamatu hankimine raamatukogusse, salvestamine magnetkettale või optilisele andmekandjale, tõlkimine eesti keelde, uue teose (nt filmi) loomine selle põhjal

4 ELEMENTIDE LOETELU

Järgnevas elementide kirjelduses on igale elemendile selle tähenduse ühesuguseks mõistmiseks antud iseloomustav tähistus ning peale selle unikaalne arvutitõlgitav ühesõnaline nimetus, et lihtsustada elementide süntaktilist esitust eri kodeerimissüsteemides.

Kuigi mõned keskkonnad, nt HTML (hüpertexti märgistuskeel), on tõstutundetud, on soovitatav kasutada algustähti järgnevalt esitatud viisil. See on vajalik selleks, et hoida ära konflikte, mis tekivad hilisemal metaandmete siirdamisel või konvertimisel tõstutundlikku keskkonda, nt XMLi (laiendatavasse märgistuskeelde) [XML].